

Ks. Jan Gut, *Planowanie w duszpasterstwie parafialnym*, Wydawnictwo «scriptum», Kraków 2021, 243 s. ISBN978-83-66812-33-8.

Książka dr. Józefa Guta jest poprawioną wersją rozprawy doktorskiej obronionej 4 marca 2021 r. na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, której promotorem był ks. prof. dr hab. Maciej Ostrowski. Autor publikacji, będąc od 25 lat proboszczem miejskiej parafii, zaznacza we wstępie, iż pragnie przedstawić własne ujęcie „praktycznego modelu tworzenia planu duszpasterstwa w parafii”. Na podstawie wieloletnich doświadczeń duszpasterskich chce także zaproponować autorski program duchowego dorastania oparty na *Obrzędach chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*. Zamierza także odpowiedzieć na pytania, „czy istnieją wystarczające przesłanki teologiczne, aby planować duszpasterstwo w parafii; jaka jest istota planowania duszpasterskiego w odróżnieniu od podobnych procedur przyjętych np. w strategii wojennej, czy też planowania w życiu gospodarczym? Ważne jest też, kto może prowadzić takie planowanie w parafii, czego ono dotyczy i jak można je przeprowadzać, a zwłaszcza wcielać w życie?” (s. 12). Książka składa się ze spisu treści, wykazu skrótów, wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz streszczeń w językach: polskim, niemieckim i angielskim.

W pierwszym rozdziale („Pozateologiczne doświadczenia działania strategicznego”) została zaprezentowana: teoria skutecznego czynu; strategia w wojskowości; strategia w przedsiębiorstwie (s. 17-42). Na początku rozdziału zwrócono uwagę na osiągnięcia prakseologii, której celem jest ustalenie takich zasad działania, aby można było z największą skutecznością zrealizować plany i osiągnąć zamierzone cele. Następnie skupiono się na analizie pojęcia „strategia” stosowanym w wojskowości, gdyż nazwa ta właśnie stąd bierze swój początek. W ostatniej części rozdziału omówiono to samo zagadnienie w kontekście działalności gospodarczo-ekonomicznej. Drugi rozdział („Biblijno-teologiczne uzasadnienie planowego działania w duszpasterstwie,”) podejmuje takie tematy, jak: doświadczenia pozateologiczne jako „loci theologici”; podstawowe pojęcia; Boży plan zbawienia w Piśmie Świętym; Kościół kontynuatorem Bożego planu; dodatkowe argumenty teologiczne, znaki czasu wyznacznikiem duszpasterskiego planowania (s. 43-75). W tym rozdziale Autor wykazuje, że podobnie jak w wojskowości i ekonomii, również w świecie ducha można odkryć planowe działania. Istnieje bowiem od samego stworzenia świata tajemniczy plan Boga, który powołał do istnienia świat, uporządkował go i nadał mu prawa, ale przede wszystkim jest to plan, którego celem jest zbawienie człowieka. Mówi o nim Pismo Święte, a kontynuatorem i realizatorem tego wielkiego planu Boga jest Kościół. Na ten temat rozpisywali się Ojcowie Kościoła. Odzwierciedlają go również dokumenty soborów i synodów, które były zwoływane aż do naszych czasów. Ukazanie prawdy o tajemniczym planie Boga pozwala – zdaniem Autora – zbudować podstawy dla teologii i praktyki planowania duszpasterskiego.

Kolejny, trzeci rozdział przedstawia parafię jako miejsce duszpasterskiego planowania. Znalazły się tutaj następujące tematy: parafia częścią Kościoła powszechnego; „spiralny” charakter planu duszpasterskiego; „wertikalna” i „horyzontalna” zgodność planów duszpasterskich; harmonizacja kultu liturgicznego i pobożności ludowej; podmioty planowania duszpasterskiego (s. 77-103). W tej części pracy Autor ukazuje parafię jako miejsce, w którym realizowane są duszpasterskie plany. Przypomina pojęcie parafii, jako najmniejszej części Kościoła powszechnego oraz wskazuje, że podstawowym sposobem realizacji duszpasterskich planów jest przeżywanie w niej roku liturgicznego. Autor zwraca uwagę na to, że rok liturgiczny cechuje nie tylko „linearność”, ale także powtarzalność przeżyć, prowadząca do systematycznego zgłębiania podstawowych prawd wiary. W kolejnych paragrafach ukazuje, że konieczne jest „wertikalne” i „horyzontalne” harmonizowanie parafialnych planów. Oznacza to uzgadnianie ich z planami wyższych szczebli oraz tymi, które są realizowane w ramach struktur analogicznych dla sąsiednich parafii. Równocześnie konieczne jest harmonizowanie przeżyć pobożności ludowej z celebracjami oficjalnej liturgii Kościoła. W tym kontekście Autor sygnalizuje funkcjonowanie najważniejszych podmiotów duszpasterskiego planowania. W parafii jest to przede wszystkim Duszpasterska Rada Parafialna. Rozdział czwarty pokazuje praktyczne zasady planowania duszpasterskiego. Zostały one zawarte w trzech punktach: Rozeznawanie duchowe podstawą planowania duszpasterskiego; Drogi duchowego rozeznania duszpasterskich planów; Metoda analizy parafii – mapa (s. 105). Aby rozpocząć planowanie duszpasterskie, konieczne jest rozeznanie duchowe. Ma ono charakter czynności wynikającej z religijnej wiary, słuchania tego, co dziś mówi Bóg do swego Kościoła. Chodzi tu o odkrywanie, co mamy zaplanować, jakie inicjatywy duszpasterskie są istotne, abyśmy podążali w kierunku celu, który wyznacza Bóg w stosunku do tej części Kościoła, jaką stanowi parafia. Drugim krokiem jest odpowiedź na pytanie, kto może prowadzić takie rozeznanie. Trzeba także wiedzieć, jak prowadzić takie rozeznanie, aby nie odejść od Bożego planu wobec parafii. Uwzględniając te etapy jest możliwe zaproponowanie zarysu duszpasterskiego programu, w którym bierze się pod uwagę zasady teorii skutecznego czynu, doświadczenia mistrzów sztuki wojennej i strategów życia gospodarczego, ale przede wszystkim założenia biblijne i teologiczne planowego działania. Tym zagadnieniom poświęcona jest pierwsza część rozdziału. W drugiej części Autor ukazuje praktyczne zasady konstruowania planu duszpasterskiego. Na podstawie osobistych przemyśleń i doświadczeń Autor przedstawia także własną propozycję, zbudowaną na bazie projektu proponowanego przez Ruch dla Lepszego Świata.

W piątym rozdziale zostały zaprezentowane przykłady planowania duszpasterskiego w parafii. Najpierw w kontekście rytuału chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych, a następnie w Parafialnym Programie Odnowy i Ewangelizacji Ruchu dla Lepszego Świata. W kolejnych punktach zaprezentowano przykłady planowania wydarzeń w roku liturgicznym, planowania pracy z różnymi grupami oraz

nowe nabożeństwa w parafii (s. 163-200). Rozdział ten stanowi próbę ilustracji praktycznego zastosowania planowego działania w parafialnym duszpasterstwie. Ma ono przyczyniać się do duchowego rozwoju poszczególnych chrześcijan, jak i urzeczywistniania parafii jako wspólnoty wspólnot. Paragraf pierwszy omawia znane w Kościele chrześcijańskie wtajemniczenie dorosłych i katechumenat pochrzcielny, jako drogę do dojrzałej wiary. W drugim paragrafie ukazany jest plan duszpasterski, który – wywodząc się z tej tradycji – wykorzystuje doświadczenia Ruchu dla Lepszego Świata. Paragraf trzeci, uwzględniający podstawy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych, jest oryginalną propozycją samego Autora doktoratu. Zawiera on przykłady planowania wydarzeń ewangelizacyjnych w parafii, w oparciu o trzy fundamentalne doświadczenia duchowe, jakimi są: „przyjęcie Jezusa jako Pana i Zbawiciela”, przeżycie z wiarą sakramentu pokuty i pojednania oraz odnowienie sakramentu bierzmowania.

Na koniec Autor podaje przykłady zaplanowanej pracy duszpasterskiej z różnymi parafialnymi grupami oraz proponuje specjalne nabożeństwa dla wiernych, uwzględniające zasady katechumenalne. W zakończeniu dysertacji znajdziemy krótkie podsumowanie przeprowadzonych analiz.

Oceniając merytorycznie publikację trzeba podkreślić, iż w praktyce pastoralnej (nie tylko zresztą Kościoła w Polsce) dostrzega się, delikatnie mówiąc, niedostatek w dziedzinie planowania duszpasterskiego w parafiach. Owszem – jak zaznacza sam Autor – realizują one plany i programy wyznaczone przez rok liturgiczny czy też przygotowujące do przyjęcia sakramentów. Rzadko jednak obserwujemy strategiczne wieloletnie i perspektywiczne planowanie. Innymi słowy, w zwyczajnym duszpasterstwie parafialnym brakuje nie tylko motywacji, ale także konkretnych programów. Dlatego dobrze się stało, iż został podjęty temat planowania w duszpasterstwie parafialnym, tym bardziej, że – jak słusznie podkreślił ks. Gut – dostrzegamy deficyt tego typu opracowań pastoralnych, zwłaszcza na poziomie konkretnych pomocy, które pomogłyby w przygotowaniu planu duszpasterskiego osobom bezpośrednio zaangażowanym w planowanie duszpasterskie, zwłaszcza na poziomie parafii.

We wstępie Autor wprowadził do obszaru problemowego pracy. Zaprezentował zagadnienie badawcze, w którym zostało zawarte wszystko, co powinno znaleźć się we wstępie, a więc: motywy i racje podjęcia tematu, problem badawczy, cel pracy, zakres pracy, metody badawcze oraz struktura pracy. Przedstawił także dotychczasowe badania. Nieobeznanemu z problematyką czytelnikowi z pewnością zabrakło syntetycznej analizy najważniejszych prac podejmujących podjętą problematykę. Przy tej okazji trzeba zauważyć, że Autor – zwłaszcza w kluczowych kwestiach – nierzadko idzie niejako na skróty, cytując np. leksykony, a nie wyniki prac określonych autorów. Podział rozprawy na pięć rozdziałów jest logiczny i uzasadniony. W pełni wyczerpuje problematykę określoną tematem pracy, doprecyzowanym we wstępie.

Pierwszy rozdział (na pierwszy rzut oka zaskakujący) w interesujący sposób ukazuje znaczenie prakseologii w strategiach wojskowych, jak też w planowaniu życia gospodarczego w przedsiębiorstwach. Autor wprowadzając w temat zaznacza, iż w wielu dziedzinach ludzkiego życia spotykamy się z działaniem planowym czy też z strategią działań. Dzieje się tak od zamierzchłych czasów np. w wojskowości albo w życiu gospodarczym. W związku z powyższym pierwszy rozdział jest próbą analizy pojęcia strategii oraz planowania w wybranych dziedzinach świeckiego życia, dokonywanej przez nauki szczegółowe. Autor pokazuje więc, że planowanie, które zrodziło się w różnych świeckich sferach życia, może i powinno być także stosowane w działalności Kościoła.

W drugim rozdziale został ukazany proces stopniowego objawiania się planu Bożego na kartach Biblii, a także sposoby rozpoznawania tegoż planu przez Kościół w ciągu historii. Ma to przede wszystkim uświadomić, że duszpasterstwo realizowane przez Kościół zarówno w przeszłości jak i dzisiaj, stanowi praktyczną realizację zamierzeń Boga w stosunku do człowieka i świata. Wartym podkreślenia jest tutaj zwrócenie uwagi przez Autora na badania teologiczne, uwzględniające „znaki czasu”, które pozwalają powiązać teologiczną teorię z konkretną sytuacją dziejową. Duszpasterskie planowanie jest bowiem w dużej mierze odpowiedzią na te znaki.

Rozdział trzeci zmierza do ukazania parafii jako konkretnego miejsca duszpasterskiego planowania ze szczególnym zwróceniem uwagi na wertykalną i horyzontalną zgodność planów duszpasterskich, jak też ich linearność i powtarzalność. Autor słusznie wskazuje także na podmioty przygotowujące i realizujące duszpasterskie plany. W swoim zamierzeniu – jak podkreśla Autor – rozdział ten przygotowuje teoretyczne zaplecze dla kolejnych etapów rozprawy, które ilustrują możliwości praktycznych rozwiązań w tym względzie. W dwóch kolejnych rozdziałach zostały szczegółowo omówione praktyczne zasady planowania duszpasterskiego. Dla duszpasterzy są to (a przynajmniej powinny być) najbardziej oczekiwane rozdziały.

W rozdziale czwartym, po sprecyzowaniu na czym polega rozeznawanie duchowe, zostało omówione praktyczne konstruowanie duszpasterskiego planu, będącego odpowiedzią na Boże wezwanie.

Wreszcie rozdział piąty ukazuje, jak zasady chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych, zawarte w OICA, mogą stanowić fundament wieloletniego planu duszpasterstwa w parafii oraz ukazują etapy wzrostu duchowego indywidualnych osób. Paragraf pierwszy omawia znane w Kościele chrześcijańskie wtajemniczenie dorosłych i katechumenat pochrzcielny, jako drogę do dojrzałej wiary. Słusznie stanowi to podstawę i punkt wyjścia dla wszelkiego planowania duszpasterskiego. Stąd też w drugim paragrafie pracy znajdziemy plan duszpasterski, który wywodzi się z tej tradycji. Dokonuje się to w trzech etapach: pierwszy związany jest z głoszeniem kerygmatu, a następne z okresami katechumenalnym i wtajemniczenia. Tym samy tropem – jak wiemy – poszedł już w latach siedemdziesiątych ubiegłego wieku Sługa Boży ks. Franciszek Blachnicki, stwarzając deuterokatechumenalny Ruch Światło-Życie. Bardzo cenny z pastoralnego punktu widzenia

jest rozdział piąty. Jest on bowiem udaną ilustracją praktycznego zastosowania planowego działania w parafialnym duszpasterstwie. Ponieważ w naszych czasach mamy do czynienia z wieloma niedojrzałymi chrześcijanami, czymś zwyczajnym w duszpasterstwie parafialnym powinno być przeprowadzanie wiernych przez te same etapy, które normalnie przeżywają osoby nieochrzczone, pragnące przyjąć chrzest. Chodzi o to, aby najpierw uzyskali głębię wiary, by potem mogli włączyć się w Kościół w sposób prawdziwie odpowiedzialny. Jest to tym bardziej aktualne w duszpasterstwie po ustaniu pandemii. W tym paragrafie Autor proponuje plan duszpasterski z wprowadzonymi przez siebie modyfikacjami, wykorzystujący doświadczenia Ruchu dla Lepszego Świata. Jako że Autor dysertacji przez kilka lat należał do grupy polskich promotorów Ruchu dla Lepszego Świata i był włączony w przygotowanie materiałów do tworzenia programów duszpasterskich dla parafii, słusznie dzieli się w pracy zdobytym doświadczeniem. Paragraf trzeci, uwzględniający podstawy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych, jest oryginalną propozycją samego Autora. Zawiera on przykłady planowania wydarzeń ewangelizacyjnych w parafii, opartych na trzech fundamentalnych doświadczeniach duchowych, jakimi są: „przyjęcie Jezusa jako Pana i Zbawiciela”, przeżycie z wiarą sakramentu pokuty i pojednania (spowiedź generalna) oraz odnowienie sakramentu bierzmowania z decyzją podjęcia służby w parafii. Na koniec Autor podaje przykłady zaplanowanej pracy duszpasterskiej z różnymi parafialnymi grupami oraz proponuje specjalne nabożeństwa dla ogółu wiernych. Także i one uwzględniają zasady katechumenalne. Ten rozdział pracy niewątpliwie świadczy o odpowiednim przygotowaniu teoretycznym, ale także o bogatym doświadczeniu i intuicjach pastoralnych ks. Józefa Guta. Wpisuje się ono jak najbardziej w preferowany posoborowy model duszpasterstwa ewangelizacyjno-katechumenalnego.

Pod względem formalnym książka napisana jest starannie, przystępnym, ale nie banalnym językiem. Struktura pracy jest zasadna i przejrzysta. Autor wykazuje się przy tym bardzo dobrym panowaniem nad niezwykle rozległym materiałem badawczym. Trzeba także zwrócić uwagę na właściwie stosowane w pracy przypisy oraz solidne wstępy do poszczególnych rozdziałów. Szczególnie warto podkreślić zachowaną zasadę hierarchizacji, harmonijności (uzasadnione są większe objętościowo dwa ostatnie rozdziały), rozłączności podziału, ciągu wynikania oraz źródłowości. Podsumowując, trzeba powiedzieć, że wielką wartością publikacji jest jej zakrój zawarty w pięciu rozdziałach oraz oryginalne ujęcie. Z pewnością jest to bardzo ambitne zamierzenie, gdyż przed Autorem, chcącym dobrze zrealizować temat, stało wiele wyzwań. Zebranie wiedzy teoretycznej oraz sformułowanie prawidłowych i oryginalnych wniosków i postulatów pastoralnych pozwoliły Autorowi zrealizować cel pracy. Można więc jedynie mieć nadzieję, że treści zawarte w książce zainspirują duszpasterzy oraz ich świeckich współpracowników do wcielania w życie planowego duszpasterstwa w parafii.

Ks. Bogdan Biela

Marek Marczewski, *Leiturgia – Martyria – Diakonia. Koinonia*, Lublin 2021, 311 s. ISBN 978-83954386-3-9¹.

Wszystkie wyznania chrześcijańskie bazujące na Biblii są zgodne, że z wewnętrznej natury Kościoła wyłaniają się jego trzy zadania: głoszenie słowa Bożego (*martyria*), sprawowanie sakramentów (*leiturgia*) i posługa miłości (*diakonia*). Wszystkie te funkcje życiowe Kościoła służą ostatecznemu celowi, jakim jest budowanie wspólnoty w Chrystusie: *koinonia en Christo*. Na tych starochrześcijańskich pojęciach oparta jest książka pastoralisty i pedagoga pastoralnego, pracującego na stanowisku profesora w Wyższej Szkole Społeczno-Ekonomicznej w Gdańsku, dr. hab. Marka Marczewskiego². Jak sam Autor zaznacza we wstępie, książka „ma za zadanie wprowadzić w teologiczno-ascetyczną refleksję nad realizacją postaw kształtujących diakonów w ich troistym zadaniu (posłudze) i pomagających przenieść je w rzeczywistość domu, Kościoła domowego, w realizacji rodziny jako *wspólnoty-koinonia*” (s. 16).

Książka dedykowana jest zatem diakonom stałym w Polsce z tego względu, że ich liczba w polskich diecezjach stale wzrasta, a poza tym Autor od wielu lat w swojej pracy naukowej zajmuje się problematyką diakonatu stałego w teologii i praktyce posoborowej. Oczywiście publikacja może także służyć seminarzystom, dla których święcenia diakonatu są stopniem przejściowym do święceń prezbiteratu oraz tym wszystkim, którzy zaangażowani są w posługę zbawczą Kościoła (duszpasterstwo). Można zatem powiedzieć, że książka wchodzi w zakres teologii pastoralnej szczegółowej, a szczególnie podstawowych funkcji Kościoła, dzięki którym się urzeczywistnia. Autor w opracowaniu korzysta przede wszystkim z dorobku naukowego wybitnego polskiego pastoralisty, uprawiającego teologię praktyczną w jej eklezjologicznym nurcie, ks. Franciszka Blachnickiego (1921-1987). Spojrzenie na funkcje życiowe Kościoła w świetle myśli teologicznopastoralnej założyciela Ruchu Światło-Życie warte jest popularyzacji przede wszystkim z tego względu, że w swojej twórczości wyprzedził on swoją epokę³. Tak więc głębia i dalekowzroczność teologicznej myśli Blachnickiego oraz powoływanie się przez Autora na współczesne dokumenty Kościoła oraz na wybranych teologów sprawiają, że spojrzenie na podstawowe funkcje Kościoła jest nie tylko świeże, ale wręcz inspirujące do dalszych przemyśleń zarówno w teorii, jak i praktyce pastoralnej. Dotyczy to zwłaszcza podjętego przez Autora – także w kontekście jego naukowych zainteresowań – urzeczywistniania się Kościoła w rodzinie, a także roli, jaką w niej może pełnić diakon.

¹ Tekst jest ubogaconą wersją recenzji, która ukazała się w j. angielskim w czasopiśmie „Ecumeny & Law” 10,1 (2022), s. 115-118.

² Bibliografia publikacji M. Marczewskiego obejmuje ponad 900 pozycji. Zob. R. Gawrych, *Bibliografia publikacji dra hab. Marka Marczewskiego 1972-2022*, Gdańsk 2023.

³ Por. bp dr A. Wodarczyk, *Prorok Żywego Kościoła. Ksiądz Franciszek Blachnicki (1921-1987). Sylwetka duchowa*, w: M. Marczewski, *Czcigodny Sługa Boży ks. Franciszek Blachnicki (1921-1987)*, Lublin 2022, s. 89-104.

W wprowadzeniu do pierwszego rozdziału pt. „*Leiturgia*”, Autor podkreśla, iż jeden z ostatnich dokumentów Stolicy Apostolskiej na temat diakonatu: *Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych* Kongregacji ds. Duchowieństwa (22.02.1998), wiele uwagi poświęca różnym wymiarom posługi liturgicznej diakonów. W związku z powyższym znajdziemy tutaj takie tematy jak: liturgia jako wyraz rozumnej służby Bożej (por. Rz 12,1-2); wychowanie do liturgii; kapłańska społeczność Kościoła aktualizująca się przez sakramenty i cnoty oraz Kościół domowy jako wspólnota w dialogu z Bogiem. Zwłaszcza ostatni punkt tego rozdziału w świetle Listu do Filipian oraz 1. i 2. Listów do Tymoteusza ukazuje rolę Kościoła rodziny/Kościół domowego w kontekście posługi diakona.

Rozdział drugi pt. „*Martyria*” podejmuje problematykę: wiary w kontekście przepowiadania słowa Bożego; chrześcijańskiej formacji dorosłych; ewangelizacji, która prowadzi do diakonii; diakona jako sługi Słowa oraz Kościoła domowego jako wspólnoty wierzącej i ewangelizującej. W rozdziale tym przede wszystkim wyróżniona jest chrześcijańska formacja dorosłych jako swoisty katechumenat, który powinien mieć określone etapy: wdrażanie do życia słowem Bożym, do życia modlitwy, do życia sakramentalnego, musi wiązać się ze słowem *metanoia*, musi wdrażać do postawy świadectwa oraz do diakonii na rzecz konkretnej wspólnoty. Istotną rolę w tej formacji, która zainicjowana jest przez ewangelizację pełni odkrycie wartości małej grupy, gdyż Kościół jest sakramentem wspólnoty lub wspólnotą sakramentem.

Trzeci rozdział pt. „*Diakonia*” przedstawia: diakonię jako źródło i inspirację podstawowych funkcji Kościoła; źródła diakonii; Chrystusa-Diakona w misterium Paschy (znajdują się tutaj dwa teksty bp. Zbigniewa Kiernikowskiego) oraz Kościół domowy jako wspólnotę w służbie człowieka. Istotny jest tutaj pierwszy punkt, w którym Autor wyjaśnia rozumienie terminu „diakonia” – słowa, które jest istotne dla całego trzeciego rozdziału pracy. Jest ona tutaj rozumiana jako cecha i postawa całego Kościoła, który swą misję powinien realizować na wzór swego Pana, który nie przyszedł po to, aby mu służyło, lecz aby służyć. W tym świetle Autor wyjaśnia związki pomiędzy urzędem diakona a diakonią oraz specyfikę urzędu diakańskiego: diakon animatorem diakonii Kościoła, diakon sakramentem Chrystusa Sługi, diakonat urzędem „zabezpieczającym” postawę służby Kościoła. Warty podkreślenia jest także punkt drugi rozdziału, w którym – wgłębiając się w źródła diakonii – Autor za Pawłem VI wykazuje, dlaczego słowo *diakonia*, stanowiąc centrum planu zbawienia, wyjaśnia się całkowicie przez jego negację: *Non serviam*.

Zagadnienie *Koinonii* podjęte jest w zakończeniu książki. Autor przedstawia tutaj syntetycznie oryginalną koncepcję teologii pastoralnej F. Blachnickiego. Warto zwrócić uwagę, iż podejmowane zagadnienia w ramach rozdziałów są inspirowane proponowanym przez Blachnickiego nowym podziałem teologii pastoralnej. Właśnie w ramach tak dokonanego podziału teologii pastoralnej na ogólną (eklezjologię pastoralną) i szczegółową twórca *Eklezjologicznej dedukcji teologii pastoralnej* postulował, aby teologia pastoralna szczegółowa w ramach funkcji życiowych Kościoła

zajmowała się poszczególnymi płaszczyznami czy też „terenami” jego urzeczywistniania się, czyli: na płaszczyźnie znaku, w życiu jednostkowym oraz we wspólnocie. Jak już zostało wspomniane, M. Marczewski – obficie korzystając z dorobku teologicznopastoralnego Blachnickiego – wzmacnia niejako jego przymiślenia przez wykorzystanie w publikacji współczesnych dokumentów Kościoła, wypowiedzi papieży oraz dorobku naukowego wielu teologów. W tym kontekście należy stwierdzić, iż szkoda, że Autor nie zamieścił w książce bibliografii, która z pewnością pokazałaby m.in. bogactwo dokumentów Kościoła w interesującym nas temacie oraz to, jak płodny i wszechstronny w swej twórczości teologicznopastoralnej był F. Blachnicki. Recenzentowi zabrakło także uwzględnienia przy podejmowanych tematach wiary, nadziei i miłości takich encyklik, jak: *Lumen fidei*, *Spe salvi*, *Deus Caritas est* czy ważnego pod względem pastoralnym *Dyrektorium Duszpasterstwa Służby liturgicznej w Polsce*, ogłoszonego przez Konferencję Episkopatu Polski w 2008 r. Jest to dokument ważny zwłaszcza dlatego, że głównym motywem jego opracowania były trudności, na jakie napotyka angażowanie się wiernych świeckich w liturgii. Jednocześnie, oparty o eklezjologię Vaticanum II, stanowi konkretną pomocą dla duszpasterzy i wiernych świeckich w lepszym rozumieniu posług i funkcji liturgicznych oraz prowadzeniu formacji osób, które je spełniają.

Podjęte przez Autora zagadnienia, bardzo głębokie w swej problematyce i niezwykle ważne w realizacji zbawczej posługi Kościoła we współczesności, wymagają z pewnością przygotowania teologicznego. Dlatego szkoda, iż Autor nie ułatwia nieprzygotowanemu czytelnikowi zadania. Często bowiem korzysta on z długich cytatów, których nie komentuje i nie wyjaśnia. Obfitość przypisów także nie rozwiązuje sprawy, gdyż w wielu przypadkach również i one oparte są na dosłownych cytatach. Do w miarę całościowego spojrzenia na podjęte zagadnienia przyczyniłyby się też z pewnością syntetyczne wprowadzenia do poszczególnych rozdziałów, a nie – skądinąd ważne ale zbyt obszerne – teksty, które mogłyby być osobnymi punktami w pracy. Wydaje się również, iż ostatnia część pracy dotycząca *koinonii* powinna być zawarta w osobnym rozdziale, a nie tylko w zakończeniu, bowiem skoncentrowanie się tylko na syntetycznym przedstawieniu koncepcji eklezjologii pastoralnej Blachnickiego i koinonistyczno-pneumatologicznej zasadzie formalnej teologii pastoralnej i duszpasterstwa nie wyczerpuje niezwykle istotnej problematyki urzeczywistniania się Kościoła we wspólnocie, co *de facto* było motywem zajęcia się na polu naukowym przez „proroka Żywego Kościoła”, liturgiką, katechetyką fundamentalną i teologią życia Kościoła, a ostatecznie jej realizacją w wspólnocie lokalnej i w Ruchu Światło-Życie.

Podsumowując trzeba powiedzieć, iż recenzowana książka z pewnością od strony merytorycznej jest wartościowa nie tylko dla teoretyków i praktyków, ale także dla chrześcijan różnych denominacji, daje bowiem ona możliwość zapoznania się z życiowymi funkcjami Kościoła z bliskiej wszystkim Kościołom i wspólnotom chrześcijańskim biblijnej perspektywy diakonijnej.

Ks. Bogdan Biela